

Oláh János

Konok és nagylelkű ember volt, önérzetes és jóindulatú. Kérlelhetetlen önmagához, belátó másokkal. Szemérmes és határozott. Tépelődő és tetterős. Önmaga szigorú bírása – sportszerű, már-már előzékeny küzdőtárs. Nem szerette – egykori ifjúsági bajnokként és kiváló edzőként – a cselgáncs szót: ő soha nem vetett gáncsot másoknak, csellel meg pláne nem. Ha kényszerpályájáról beszélt, következetesen dzsúdót mondott.

Belső tükör: túpontos önismeretre vall összegyűjtött és új verseinek címe. Költészete egyre mélyebb, egyre kíméletlenebb önelemzés. Megalázottság, visszaszorítottság, vereségtudat konok számbavétele. Önigazolás helyett újra és újra: önmaga számonkérése. Hol lakonikus tömörséggel és távolságtartással, hol általa is gyanakvással érzékelt keserűséggel szólnak e versek; alig jut hely játéknak, humornak, önfeledtségnek. Komor, sötét tónusok uralják a képet – cserébe a megalkuvás nélküli szembesítés önmagával – önmagunkkal – rajzolja tisztára a külső és belső horizontot. Ha van derű, akkor az elvégzett munka, a maszatolás helyett vállalt tisztázási kényszer derűje. A kívülállás méltóságáé: „Süket pofontól csendül / egyszerre a füled. / Mindez veled történik, / és mégis nélküled.” A lemondás, a lemondani tudás görnyedtsége fordul át a veszteségtudat (a „létlen lét”) egyenes tartásába: „A szó, ha igazán meghitt, / adjon hírt bármiről, / úgyis visszhangtalan.”

A költő kifelé figyelő szeme is metszően pontos; egykedvű undorral rögzíti az árulás, cserbenhagyás, hatalomvágyás, úrhatnámság jeleit. A Kilencek antológiájának címadó verse, az *Elérhetetlen föld* az ellehetetlenített paraszti-kézműves, alulsó-magyarországi létformának állít emléket, tágabban az otthonosság-érzet, a közösségi összetartozás-tudat elvesztésének, a Kádár-kori kiüresedés létállapotának tárgyias-sugallatos megérzőkítője. Az *emlékérem* műfajjal jelölt versek történelmi alakjaink felidézésével vallanak múltról és jelenről: „Ne szólj, ne higgy, ne álmodj, tartsd be / a lélekrendőrség felvilágosult szabályzatát!” (*Kőrösi Csoma-emlékérem*). Históriais énekek, kuruc kesergők, balladák gúnyjába öltözve végletes kiábrándultságát is le-legyűri néha: „De akkor is, bukott, halá-

NAGY GÁBOR (1972) költő, irodalomtörténész. A *Hitel* kritikai rovatának szerkesztője.

los, görbe / gerinccel is próbáld kiállani a próbát, / ne nézz a bűnnel fertőzött tükörbe, / vágd a földhöz dadogó világórád!”

Ez az „akkor is”, ez a verseiben oly ritkán használt felkiáltójel jellemezte irodalomszervezői tevékenységét. Hitehagyottságán felülemelkedve, a reménytelenség ellen munkálkodott a *Magyar Napló* főszerkesztőjeként, ezzel a csüggedten is konok elszántsággal hozta létre a Magyar Napló Könyvkiadót, Az év versei/novellái/esszéi könyvsorozatot, az évente majd száz költőt megmozgató Versmaratont. Méltatlankodott a hűtlenségek felett, de mindegyre újabb tehetségeket mutatott be lapjában, adta ki első kötetüket. Elkeserítették, de meg nem tántorították a kudarcok, kezdeményezései ha mindegyre lepattantak a bürokrácia cinikus gumifaláról, talpra állt, és új meg új tervekkel indult harcba a kulturális műveletlenség és közöny ellen. Fáradhatatlan küzdő volt.

Átlagon felüli munkabírása nélkül aligha jött volna létre *Közel* című nagyregénye, amelyet elsőre két kötetre szabdalva adott ki a Szépirodalmi, s csak a közelmúltban jelent meg egybekötve, a szerző utólagos igazításával. A verseket átható szorongás-, szégyen- és veszteségérzet forrásvidékét, a gyermekkor világát tárja föl a regény, a korabeli magyar prózában új, Proust és Joyce módszerét is hasznosító, a francia új regény vagy az amerikai film noir technikájára is emlékeztető narrációval. A versek önelemzésétől annyiban tér el, hogy kettős nézőpontot alkalmaz: az akkori gyermek és a visszaemlékező felnőtt tudata között vibrál a szöveg, amely szinte szétszálazhatatlan részletességgel jeleníti meg a korabeli – paraszti, kézműves – tárgyi világot és az ezt befogadó (illetve utólag értelmező) tudatot. Amilyen merész vállalkozás, olyannyira visszhangtalan maradt; az új kiadást már több kritikus lelkesen fogadta. Nem tudom, kárpótolta-e a négy évtized késéssel érkező elismerés...

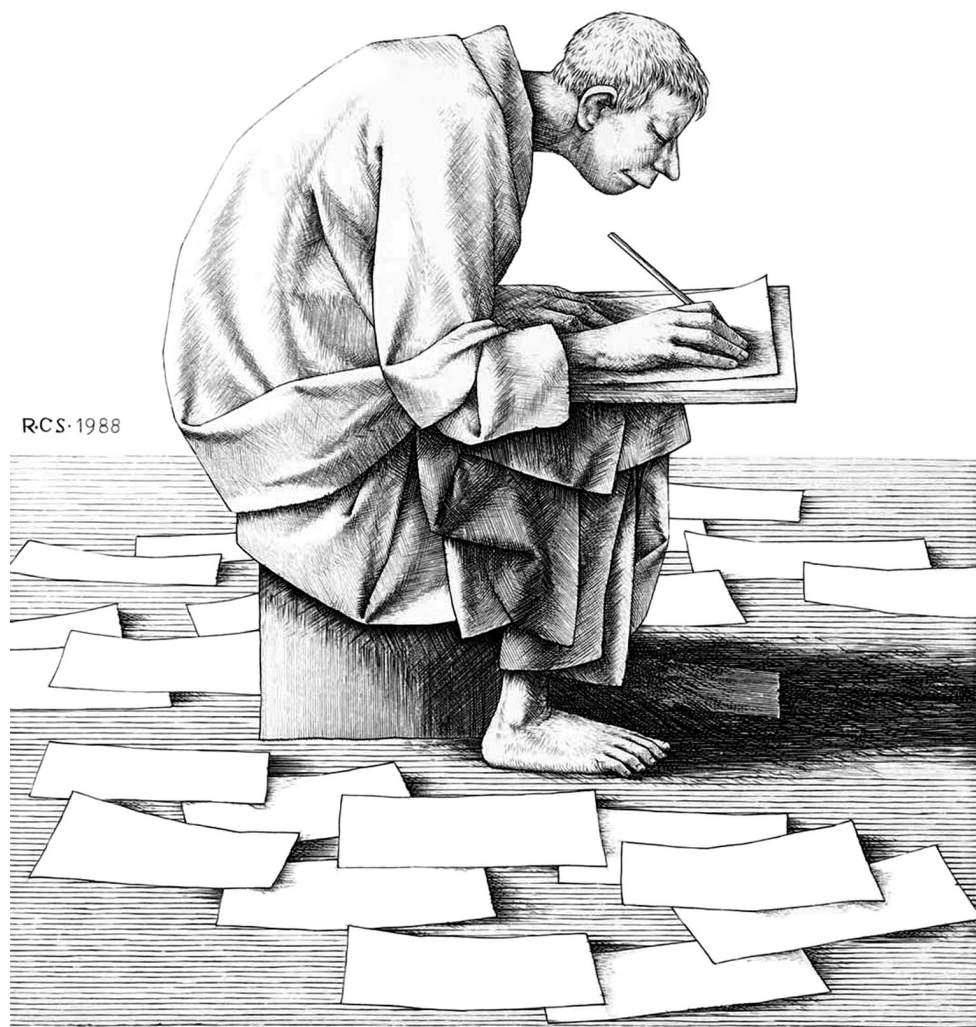
Ami legalább annyira kijárt volna kisprózájának. A *Közel* után már *Az örült* című regény is „visszahátrálás” a realista ábrázolásmód irányába, ám jelképi érvényű sűrítéssel, tömörséggel, torokszorító átéltséggel ez főként novelláiban párosul. *Az Örvényes partján* és a *Vérszerződés* elbeszélései (legutóbb *Száműzött történetek* címmel egy kötetbe foglalva) a móríci, Szabó István-i hagyomány modern folytatásai. Talán az egykor képzőművésznek készülő fiatalember vizuális készsége is ott rejlik történeteinek kivételes, filmszerű láttató erejében.

„Hát Oljanó hol van, / az én János barátom, / a rettegett dzsúdós?!” – kérdezte Utassy József *Kálvária-énekében*. Hát ott van már, ott van Utassy Dzsó mellett, Rózsa Bandi mellett, Bella Pista, Nagy Gazsi, Baka Pista mellett, ott van odaát Oljanó, János, Oláh János.

Majd két évtizeden át voltam szerkesztőségi munkatársa, külsős szerkesztője, szerzője a *Magyar Napló* folyóiratnak és könyvkiadónak. Jánossal portréinterjút készítettem (négyórás hangfelvétel volt az alapja, meg a régi ismeretség); hasonlóképp gondolkodtunk az irodalom helyéről, feladatáról, értelméről. Eljött mégis egy pillanat, amikor joggal haragudhatott volna rám, állhatott volna bosszút,

tekinthetett volna felforgatónak, páriának, nemlétezőnek, mint jó néhányan azok közül, akik részesei voltak egy öt évvel ezelőtti „irodalmi” konfliktusnak. (Nem, nem őt „bántottam”, de olyanokat, akik közel álltak hozzá.) Soha, egy szóval sem éreztetett velem neheztelést vagy haragot. Megbízást adott irodalmi munkákra, mint előtte is. Hosszú betegsége alatt csak halogattam, hogy köszönetet mondjak neki. Persze, el se hittük, hogy meg fog halni, hisz a súlyos kórral küzdve bár még szikárabb lett, erősnek tűnt, mint mindig, és kicsit talán derűsebbnek, már-már boldognak. Szeretném hinni, hogy így volt. Szeretném hinni, nem késő kimondanom: hogy mindenkinél emberebb voltál hozzám, amikor könnyebb, kockázatmentesebb lett volna semmibe venni, köszönöm Neked, János!

Rékassy Csaba: Rajzoló (rézmetasztet, 1988)

RCS · 1988